

**І НАУКОВИЙ НАПРЯМ
ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА, ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ РІЗНИХ ГРУП
НАСЕЛЕННЯ**

УДК 373.5.091.33-027.22:796.1/.3]:796.011.3

<https://doi.org/10.31652/3041-2463/2026-2-1>

**СТВОРЕННЯ РОЗВИВАЛЬНОГО ІГРОВОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК
ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УРОКІВ
ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ**

Вознюк Тетяна,

кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент,

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, вул. Острозького, 32, м. Вінниця, 21001, Україна;

<https://orcid.org/0000-0002-5951-7333>,

email: tetiana.vozniuk@vspu.edu.ua

Прозар Микола,

кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент,

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька обл., 32300, Україна;

<https://orcid.org/0000-0003-0833-9685>,

email: prozar_nikolas@kpmu.edu.ua

Свірщук Наталія,

кандидат педагогічних наук, доцент,

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, вул. Острозького, 32, м. Вінниця, 21001, Україна;

<https://orcid.org/0000-0001-6997-1778>,

email: svirshchuk83@gmail.com

Анотація. Актуальність. Реформування системи загальної середньої освіти дозволило розширити зміст навчальних програм з фізичної культури, запровадивши модульну систему та можливість вибору видів спорту учнями. З огляду на це, актуальним постає аналіз результативності впровадження оновлених програм та ідентифікація сучасних тенденцій у цій сфері. **Мета дослідження** – проаналізувати сучасний стан фізичного виховання в закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) та науково обґрунтувати напрями підвищення

ефективності уроків фізичної культури шляхом проектування розвивального ігрового середовища. **Матеріал та методи дослідження.** У дослідженні брало участь 127 здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра (1-4 курсу) та 27 учителів закладів загальної середньої освіти. Для об'єктивізації стану фізичного виховання було застосовано комплекс методів: теоретичний аналіз наукових джерел, узагальнення та систематизації отриманих даних, соціологічні методи (анкетування, інтерв'ювання). **Результати дослідження.** Проведене анкетування дало змогу визначити якість викладання уроків фізичної культури окремо за різними аспектами, що здебільшого показало переважну задоволеність об'єктивністю оцінювання (69,8 %), безпекою під час занять (65,9 %), професіоналізмом вчителя (59,5 %) дещо менший відсоток здобувачів вказали на задоволеність різноманітністю вправ (49,2). На думку респондентів середня оцінка якості викладання становила 4,3 бали за 5 бальною системою. Відповідно до отриманих відповідей здобувачів вищої освіти «дуже часто» та «часто» використовувалися інноваційні/нестандартні методи навчання приблизно в 30,7 % ЗЗСО, випускниками яких вони були. Серед навчальних модулів, що найчастіше вивчаються в міських і сільських школах на уроках фізичної культури названо: волейбол (96,1 %), футбол (94,5 % відповідей) і баскетбол (83,5 %). Випускники останніх років, здебільшого міських шкіл, зазначають і нові ігрові види спорту, які впроваджувалися на уроках, зокрема: стрітбол (7,4 % відповідей), регбі-5 і фрізбі (по 3,3 %), флаг-футбол і доджбол (по 1,6 %), хокей на траві та флорбол (по 0,8 %). Загальна середня оцінка матеріально-технічної бази ЗЗСО за суб'єктивною оцінкою наших респондентів складала 3,77 бали (за 5-бальною шкалою). **Висновки.** З'ясовано, що проблеми викладання на уроках фізичної культури мають спільні системні корені, пов'язані з матеріально-технічним і методичним забезпеченням та іншими об'єктивними чинниками, що є наслідками військового стану в країні та стосуються фізичного виховання як в міських, так і в сільських школах. У той же час на сьогодні актуальним є створення розвивального ігрового середовища в закладах загальної середньої освіти для подолання гіподинамії та проблем, пов'язаних з її наслідками, підвищення рівня фізичних і когнітивних здібностей, спортивної підготовленості, а також формування психологічної резильєнтності та ефективної комунікації в освітньому середовищі.

Ключові слова: фізичне виховання, спортивні ігри, заклади загальної середньої освіти, учні, вчителі, когнітивні здібності, інтерактивні методи навчання, спеціально-підготовчі вправи, якість викладання, матеріально-технічне забезпечення, анкетування.

CREATION OF A DEVELOPING GAME ENVIRONMENT AS A PRIORITY DIRECTION FOR INCREASING THE EFFICIENCY OF PHYSICAL EDUCATION LESSONS

Vozniuk Tetiana, Prozar Mykola, Svirshchuk Nataliia

Abstract. Topicality. The reform of the general secondary education system allowed to expand the content of physical education curricula by introducing a modular system and the possibility of choosing sports for students. In view of this, it is relevant to analyze the effectiveness of the implementation of updated programs and identify current trends in this area. **The purpose of the study** is to analyze the current state of physical education in general secondary education institutions (GSSE) and scientifically substantiate the directions for increasing the effectiveness of physical education lessons by designing a developmental game environment. **Research material and methods.** The study involved 127 bachelor's degree applicants (1-4 years) and 27 teachers of general secondary education institutions. To objectify the state of physical education, a set of methods was used: theoretical analysis of scientific sources, generalization and systematization of the data obtained, sociological methods (questionnaires, interviews). **Research results.** The conducted questionnaire made it possible to determine the quality of teaching physical education lessons separately according to various aspects, which mostly showed overwhelming satisfaction with the objectivity of assessment (69.8 %), safety during classes (65.9 %), and teacher professionalism (59.5 %). A slightly smaller percentage of applicants indicated satisfaction with the variety of exercises (49.2). According to the respondents, the average assessment of teaching quality was 4.3 points on a 5-point scale. According to the responses received from higher education applicants, innovative/non-standard teaching methods were very often and frequently used in approximately 30.7 % of the GSSE of which they were graduates. Among the educational modules that are most often studied in urban and rural schools in physical education lessons, the following were named: volleyball (96.1 %), football (94.5 % of responses), and basketball (83.5 %). Recent graduates, mostly from urban schools, also mention new types of sports that were introduced in lessons, including: streetball (7.4 % of responses), rugby-5 and frisbee (3.3 % each), flag football and dodgeball (1.6 % each), field hockey and floorball (0.8 % each). The overall average score of the material and technical base of the GSSE of our respondents was 3.77 points (on a 5-point scale). **Conclusions.** It was found that the problems of teaching in physical education lessons have common systemic roots, related to material and technical and methodological support and other objective factors that are the consequences of the martial law in the country and relate to physical education in both urban and rural schools. At the same time, today it is relevant to create a developmental gaming environment in secondary education

institutions to overcome physical inactivity and problems associated with its consequences, increase the level of physical and cognitive abilities, sports fitness, as well as the formation of psychological resilience and effective communication in the educational environment.

Keywords: physical education, sports games, secondary education institutions, students, teachers, cognitive abilities, interactive teaching methods, special preparatory exercises, teaching quality, material and technical support, questionnaires.

Постановка проблеми. Фізичне виховання у закладах освіти провідних країн світу та Європи посідає ключове місце в системі формування людського капіталу, що закріплено на рівні державних концепцій і законодавчих актів. У розвинених суспільствах фізична культура трансформувалася в елемент культурного коду, що базується на пріоритеті цінності людського існування, дотриманні засад здорового способу життя, раціонального харчування та регламентації оптимальної рухової активності.

Натомість в Україні складні соціально-політичні виклики, зумовлені розбудовою нової парадигми державотворення, тривалий час нівелювали значущість розвитку галузі фізичної культури і спорту. Фінансування сектору здійснювалося за залишковим принципом, а дефіцит медійної підтримки та системної популяризації сприяв формуванню індиферентної суспільної думки щодо фізичної активності. Додатковим деструктивним чинником стало акцентування уваги медіаресурсів на поодиноких трагічних випадках під час уроків фізичної культури, що призвело до деінтенсифікації навчальних програм: відмови від контрольних нормативів, скорочення обсягу циклічних вправ і надмірного обмеження фізичних навантажень. Попри короткострокову стабілізацію ситуації, у довгостроковій перспективі це спричинило погіршення показників фізичного стану молоді, зростання рівня обстипації (ожиріння), поширення дефектів постави та патологій серцево-судинної системи (Круцевич, Пангелова, & Москаленко, 2023).

З початком 2000-х років в Україні спостерігається стрімкий розвиток фітнес-індустрії, що забезпечила варіативність рухової активності відповідно до індивідуальних потреб населення. Паралельно з цим відбулася трансформація батьківських установок у бік розуміння превентивної ролі спорту. Реформування системи загальної середньої освіти дозволило розширити зміст навчальних програм з фізичної культури, запровадивши модульну систему та можливість вибору видів спорту учнями. З огляду на це, актуальним постає аналіз результативності впровадження оновлених програм та ідентифікація сучасних тенденцій у цій сфері.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика модернізації програм з фізичної культури в умовах реформування загальної середньої освіти перебуває у фокусі уваги багатьох вітчизняних науковців. Зокрема, аналіз існуючих програм і особливості впровадження фізичного виховання на сучасному етапі, у тому числі в контексті концепції Нової української школи досліджували Н. Москаленко, Т. Сидорчук, В. Решетилова, & Ю. Михайленко (2023); В. Семененко, & В. Теліус (2023; 2024).

Провідні науковці галузі Т. Круцевич, Н. Пангелова, & Н. Москаленко (2023) зосередилися на аналізі моделей фізичного виховання, автори наголошують на актуальності соціально-орієнтованої моделі фізичного виховання як відповіді на сучасні виклики, що постали перед Україною. Результати моніторингу учасників освітнього процесу, проведеного Н. Москаленко та співавт. (2023), а також В. Семененко та В. Теліус (2025) дали змогу виокремити ключові чинники, що впливають на ефективність уроків фізичної культури в сучасних умовах.

Пріоритетним завданням, що постає перед вчителями фізичної культури залишається зміцнення здоров'я підростаючого покоління та формування у здобувачів освіти свідомого ставлення до власного здоров'я шляхом дотримання активного способу життя (Семененко, & Теліус, 2023). Адже багаточисельні дослідження свідчать про сталу тенденцію погіршення стану здоров'я населення України через соціальні та психологічні чинники, що викликані як об'єктивними, так і суб'єктивними причинами (Щепотіна, & Романюк, 2021; Трачук, Долженко, & Молодовський, 2022; Вознюк, 2024 та ін.).

Значна частина фахівців звертає увагу на важливості застосування спортивних і рухливих ігор як суттєвого засобу педагогічного впливу на формування, розвиток та удосконалення фізичних, когнітивних, психофізіологічних, морально-вольових і креативних здібностей та якостей (Сушко, & Бабюк, 2024; Логвиненко, & Грибан, 2025; Кузнецова, Трачук, & Долженко, 2025). Створюючи ігрове розвивальне середовище виникає реальна можливість впливати на мотиваційну сферу здобувачів, що дозволяє формувати стійкий інтерес до регулярних, у тому числі самостійних занять фізичною культурою і спортом (Вознюк, & співавт., 2021; Ярошовець, & Сушко, 2023)

Попри значний масив напрацювань науковців і фахівців галузі, проведені дослідження не вичерпують всю необхідну інформацію, тому пошук оптимальних шляхів модернізації фізичного виховання залишається відкритим, що зумовлює необхідність подальших наукових розвідок.

Мета дослідження – проаналізувати сучасний стан фізичного виховання в закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) та науково обґрунтувати напрями

підвищення ефективності уроків фізичної культури шляхом проектування розвивального ігрового середовища.

Методи та організація дослідження. Для об'єктивізації стану фізичного виховання було застосовано комплекс методів: теоретичний аналіз наукових джерел, узагальнення та систематизації отриманих даних, соціологічні методи. За допомогою опитування вчителів фізичної культури м. Вінниці та Кам'янець-Подільського (n=27) й анкетування здобувачів вищої освіти спеціальностей 014.11 (А4.11) Середня освіта (Фізична культура) та 017 (А7) Фізична культура і спорт (бакалаврів 1–4 курсів, n=127) Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського та Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, які є випускниками ЗЗСО різних років, вивчалися питання організації фізичного виховання в ЗЗСО. Всі учасники дослідження були ознайомлені з його метою та погодилися на участь у ньому й оприлюднення результатів відповідно до Гельсинської конвенції 2008 р.

Результати дослідження. Вивчення поставлених питань здійснювалося за рахунок узагальнення результатів анкетування здобувачів освіти. Так як у дослідженні брали участь майже в рівних пропорціях випускники різних років як міських (52 %), так і сільських (48 %) ЗЗСО, додатково був проведений порівняльний аналіз впровадження фізичного виховання в різних освітніх середовищах і за річними інтервалами (до 2014 р., з 2014 по 2019 рр., з 2020 по 2025 рр.).

Для визначення ставлення учнів до уроків фізичної культури було використано опосередковане запитання. Такий підхід зумовлений тим, що респондентами виступили здобувачі вищої освіти спеціальностей «Фізична культура і спорт» та «Середня освіта (Фізична культура)», які, найімовірніше, мають суб'єктивно позитивне ставлення до предмета. Відтак, запитання стосувалося позиції їхніх однокласників. Аналіз відповідей показав, що 82,5 % опитаних оцінюють ставлення як позитивне, 14,3 % – як частково задоволене, а 3,2 % відповідей були негативними (рис. 1).

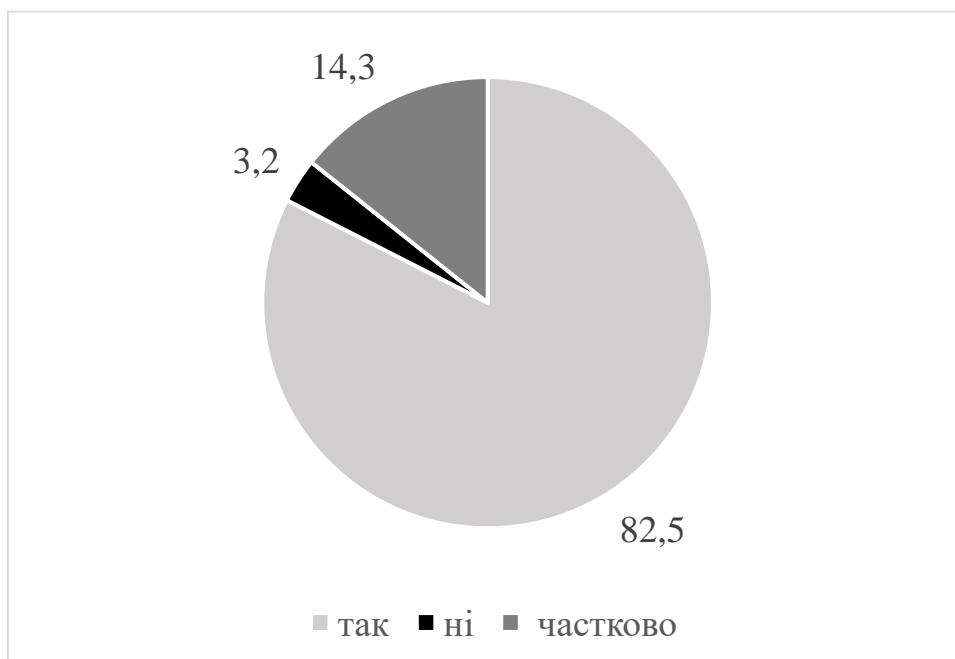

Рис. 1. Показники задоволеності учнів уроками фізичної культури, у %.

Більш детальний аналіз дав можливість прослідкувати зміни у відношенні здобувачів освіти до уроків фізичної культури у багаторічному аспекті. В учнів сільських шкіл визначено чітку низхідну тенденцію зі 100 % задоволених за відповідями тих, хто закінчив школу до 2014 р. до 67,5 % задоволених тих, хто завершив навчання в школі в період з 2019 до 2025 рр. У міських школах найвищий відсоток задоволеності (100 %) виявлений у учнів, які були випускниками в період з 2015 до 2019 рр. (рис. 2). Також варто відзначити, що негативне відношення до уроків фізичної культури зазначили тільки випускники 2020-2025 років як міських (2,1 %), так і сільських (7,5 %) ЗЗСО.

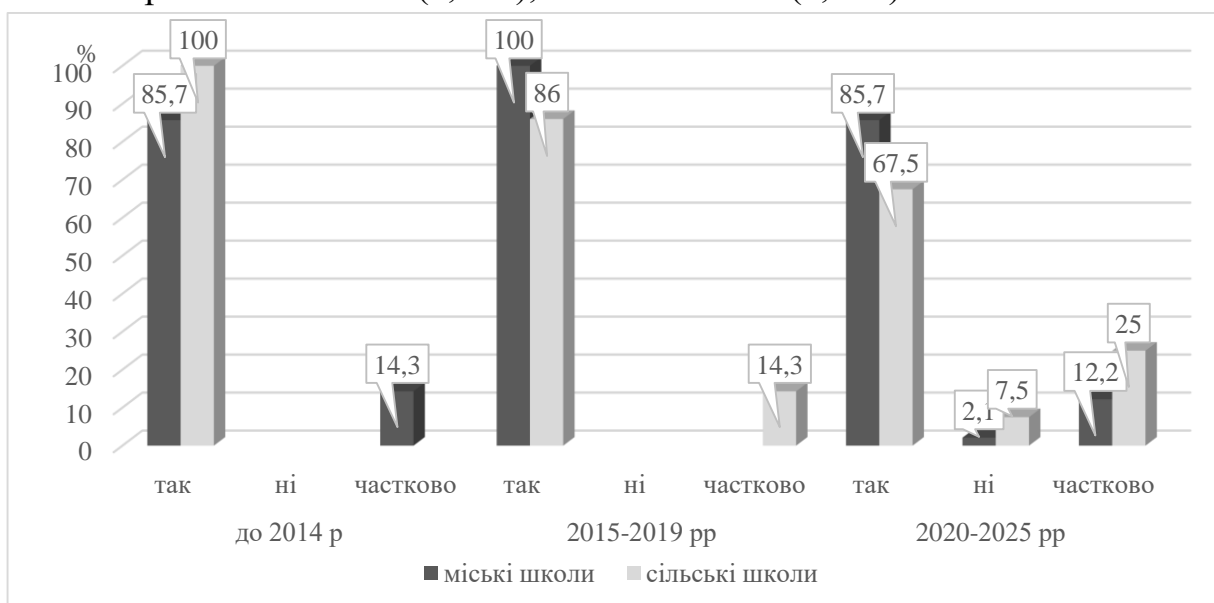

Рис. 2. Характеристика відповідей рівня задоволеності уроками фізичної культури випускників шкіл різних років.

Рівень задоволеності окремими аспектами викладання на уроках фізичної культури представлений на рис. 3. Найбільше позитивних відгуків отримано за показником об'єктивність оцінювання (69,8 % здобувачів) та безпека під час занять (65,9 % здобувачів). Нижчі показники задоволеності виявлені за критерієм «різноманітність вправ» – відповідь «задоволений» зазначили 49,2 % здобувачів, «частково задоволені» обрало 42,8 % здобувачів, «незадоволені» – 8 % здобувачів.

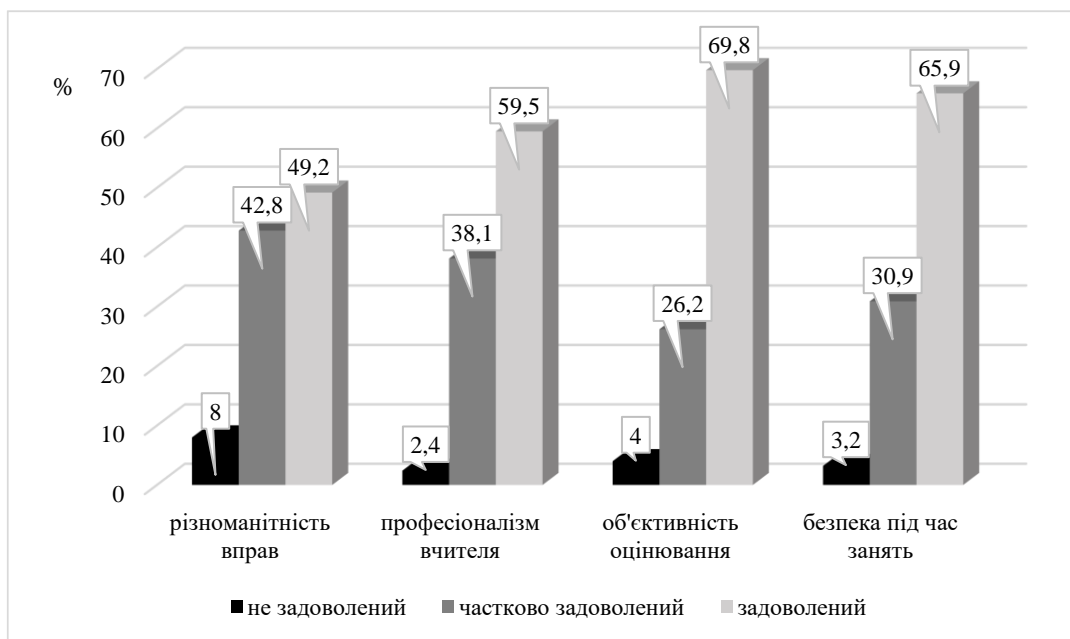

Рис. 3. Показники задоволеності викладанням уроків фізичної культури в ЗЗСО за різними критеріями, у %.

Додатковий аналіз анкетування щодо задоволення якістю викладання загалом і окремих складових у міських і в сільських ЗЗСО не виявив суттєвих відмінностей, тобто позитивні та негативні відгуки зустрічалися як у представників одних, так і інших шкіл. Однак відмінності в задоволеності процесом фізичного виховання існують відповідно до періоду навчання в школі. Так, значна кількість позитивних оцінок (90-100 % за різними критеріями) задоволеності визначена у випускників шкіл з 2015 по 2019 рр. В той же час відповіді «не задоволений» найчастіше зустрічалися у випускників останніх років з 2020 р. по 2025 рр., що очевидно можна пояснити тими складними умовами, характерними цьому періоду часу (пандемія COVID, війна), через які більша частина уроків проводилася онлайн і фактично не могла досягнути повною мірою мети фізичного удосконалення за рахунок різноманітної рухової активності.

На запитання «Як часто вчитель фізичної культури використовував елементи інноваційних/нестандартних методів навчання?» відповіді розмістилися у наступних пропорціях: дуже часто – 7,1 %, часто – 23,6 %, іноді

– 35,4 %, рідко – 20,5 %, ніколи – 13,4 % (рис. 4). З таких відповідей виходить, що лише кожен третій вчитель підходив до своєї роботи творчо.

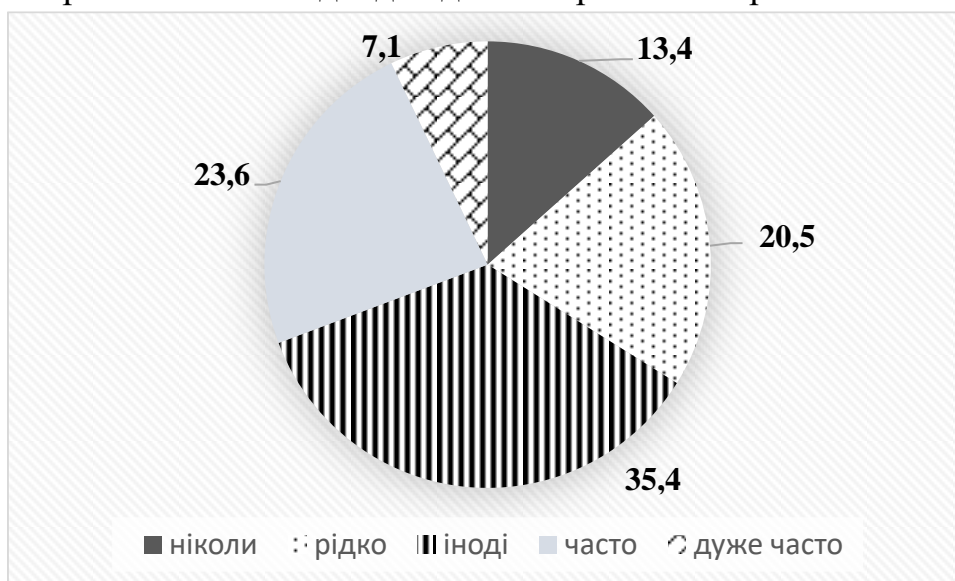

Рис. 4. Використання на уроках фізичної культури інноваційних/нестандартних методів навчання.

Спрямованість сучасної освіти на особистісно-орієнтоване навчання дає можливість здобувачам обирати вид спорту або рухової активності на уроках фізичної культури. Такий вибір зазвичай може обмежуватися як суб'єктивними (відсутність знань і умінь у вчителів), так і об'єктивними чинниками (відсутність необхідної матеріально-технічної бази). Трохи більше половини респондентів (51,2 %), які брали участь у дослідженні вказала на те, що завжди була можливість такого вибору, відповідь «іноді» – обрало 37,8 %, інші 11,0 % заперечили наявність такого вибору.

Так як нашою метою було обґрунтування створення ігрового розвивального середовища як одного з шляхів оптимізації процесу фізичного виховання для здобувачів освіти, цікавою стала інформація щодо видів спортивних ігор, які є найбільш популярними серед школярів. Аналіз результатів анкетування свідчить, що в трійку лідерів зайшли традиційні ігрові види – волейбол (96,1 %), футбол (94,5 % відповідей) і баскетбол (83,5 %), надалі в рейтингу настільний теніс (48,8 %) та інтелектуальні ігрові види спорту (шашки – 33,1 % та шахи – 27,6 %), як альтернатива активній руховій діяльності для учнів за станом здоров'я, після травм і хвороби. Також в школах достатньо часто вивчають бадмінтон і гандбол (по 21,3 % відповідей). Випускники останніх років, здебільшого міських шкіл, зазначають і нові ігрові види спорту, які впроваджувалися на уроках фізичної культури, зокрема: стрітбол (7,4 % відповідей), регбі-5 і фрізбі (по 3,3 %), флаг-футбол і доджбол (по 1,6 %), хокей на траві та флорбол (по 0,8 %).

За твердженням наших респондентів у школах на тиждень зазвичай проводиться 2-3 уроки фізичної культури (83,7 % відповідей), водночас 16,3 % здобувачів мали можливість відвідувати і більшу кількість уроків на тиждень (учні спеціалізованих спортивних класів).

За оцінкою 55,1 % респондентів якість викладання уроків фізичної культури переважно висока, ще 27,6 % визначили якість як добру, 11,8 % як задовільну, інші зазначили низьку (4,7 %) та незадовільну (0,8 %) якість викладання (рис.5), отже середня оцінка становила 4,3 бали за 5 бальною системою. Більш детальний аналіз суджень засвідчив, що оцінка випускників сільських шкіл різних років завжди нижча за оцінку респондентів, які закінчували міські ЗЗСО. Зазначимо, що за результатами відповідей учасників опитування випускників шкіл до 2014 р. якість викладання становила 4,5 балів у сільських школах і 4,6 у міських школах, випускники наступних 5 років надали вищі оцінки – відповідно 4,8 і 4,7 бали. Однак аналіз відповідей випускників останніх років показує пониження задоволеності якістю викладання в середньому до 4,4 балів у міських школах і 4 балів у сільських.

Питання якості проведення уроків тісно пов'язано з оцінкою матеріально-технічного забезпечення освітніх закладів, про що свідчить тенденція у динаміці їх змін (рис. 5). Загальна середня оцінка матеріально-технічної бази ЗЗСО наших респондентів складала 3,77 бали (за 5-бальною шкалою). При детальному аналізі відповідей випускників різних років варто зазначити, що матеріальна забезпеченість сільських ЗЗСО завжди оцінювалася нижче за міських.

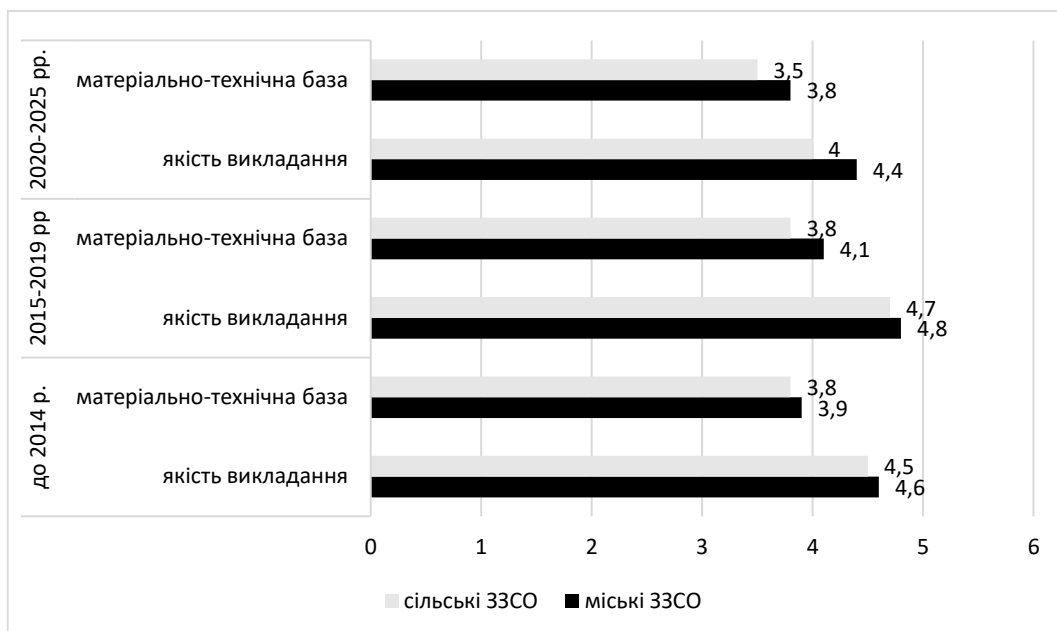

Рис. 5. Динаміка змін оцінки якості викладання уроків фізичної культури та стану матеріально-технічної бази випускниками шкіл за роками (у балах).

За допомогою опитування вчителів фізичної культури (n=27) було з'ясовано: які насущні проблеми проведення уроків фізичної культури, яким видам рухової активності віддають перевагу учні, які нові ігрові види спорту впроваджуються та що цьому сприяє. Відповідно до отриманих результатів можемо констатувати, що однією з основних перешкод підвищення ефективності уроків фізичної культури є недостатня матеріально-технічна база, зокрема відсутність або недостатня кількість і якість ігрових майданчиків, спортивних залів, обладнання й інвентарю, що узгоджується з результатами проведеного анкетування серед випускників ЗЗСО.

Вчителі фізичної культури звертають увагу, що сучасні діти уникають ігор з безпосереднім контактом і взаємодією, що характеризуються високою руховою активністю та віддають перевагу волейболу, тенісу, бадмінтону, алтимат фрізбі тощо.

Вчителі зазначили, що готові та намагаються впроваджувати ті види спортивних ігор, які обирають школярі. Найбільше сприяє цьому допомога зацікавлених спортивних організацій, що культивують здоровий спосіб життя серед населення (спортивні федерації, клуби, Агенція масового спорту України тощо). Саме вони проводять семінари для вчителів і викладачів закладів освіти з видів спорту, надають, хоч і мінімально, інвентар і обладнання, проводять цікаві спортивні заходи та змагання.

Дискусія. Багаточисельні дослідження та соціологічні опитування доводять, що одним із улюблених видів рухової активності дітей і молоді залишається ігрова діяльність. Гра як природне розвивальне середовище маленької дитини з часом переходить до упорядкованої спортивної гри за правилами на заняттях в освітніх закладах, що дає змогу соціалізувати дітей, виховувати в них етичні, морально-вольові якості (Замелюк, Магдисюк, & Беспарточна, 2022). Правильно підібрані ігрові технології сприяють не тільки різнобічному фізичному розвитку, але й підвищують когнітивні та психофізіологічні здібності, регулюють емоційний стан (Кузнецова, Трачук, & Долженко, 2025), дають поштовх для творчого розвитку (Замелюк, 2021; Гедзюк, 2025).

Завдяки соціальному проекту «Активні парки – локації здорової України», що реалізується Міністерством молоді та спорту з 2021 р. та масовому залученню учнів до наймасштабніших змагань країни та Європи «Пліч о пліч всеукраїнські шкільні ліги» фізичне виховання в школі отримало новий стимул для розвитку, підвищилася мотивація та почали популяризуватися нові види спортивних ігор, зокрема регбі-5, доджбол, панна та ін. Вчителі, які були учасниками семінарів отримали корисну інформацію щодо організації та проведення нових видів рухової активності, а також подарункові набори з інвентарем для ігрових видів

спорту (м'ячі, ракетки, волани тощо). Це дало можливість, певною мірою, посилити й урізноманітнити матеріальну базу та стимулювати розвиток як нових, так і традиційних видів рухової активності. Водночас за результатами опитування студентів – випускників шкіл останніх п'яти років, ми бачимо зниження оцінок як за якість викладання, так і за матеріально-технічну базу. Таке протиріччя може бути пояснено більшим рівнем очікування сучасної молоді та наслідками російсько-української війни (руйнуванням спортивної інфраструктури, застосуванням безпекових заходів тощо).

Вибір дітьми безконтактних ігор (за результатами опитування вчителів фізичної культури) свідчить про уникнення безпосереднього контакту між двома конфліктуючими сторонами – суперниками. Однак, варто зазначити, що сьогодні в суспільстві, у тому числі в освітньому середовищі, збільшуються випадки агресивної поведінки. Доведено, що саме під час контактної спортивної діяльності така агресія має контрольований вихід, коли ж відбувається накопичення негативних емоцій без залученості до спорту їх вихід має деструктивний характер (Korobeinikova, Iermakov, & Korobeinikov, 2024). Тому, важливість вивчення варіативних модулів контактних ігрових видів спорту (баскетбол, гандбол, футбол, регбі-5, флорбол та ін.) має важливе значення для психоемоційної стабілізації здобувачів освіти (Кузнецова, Трачук, & Долженко, 2025).

Проблему заохочення школярів до ігрових видів спорту можна вирішити за рахунок творчого, інноваційного підходу до підбору спеціально-підготовчих і підвідних вправ, застосування додаткового обладнання, поступового ускладнення координаційної структури звичних технічних прийомів шляхом інтеграції вправ з інших видів спорту, виконання вправ із незвичних вихідних положень тощо. Командні ігрові види спорту дають можливість використовувати не тільки вправи з протиставленням супернику, але й такі, що сприяють взаємодії, підвищують рівень взаєморозуміння, створюють позитивний мікроклімат у колективі, формують важливі соціальні навички – командної роботи, емпатії, лідерства, вміння спілкуватися та знаходити правильні рішення в умовах дефіциту часу та простору (Хлус, 2025). Для цього кожна ігрова вправа, що застосовується на уроці фізичної культури повинна бути пояснена, щоб учень міг усвідомити її мету, а не виконувати механічно повторюючи рухи. Вивчення технічних прийомів без їх тактичного призначення та в умовах, що не відповідають змагальним призводить до втрати розуміння сутності самої гри та відповідно до інтересу до такої діяльності (Kafai, & Burke, 2015; Harvey, Gil-Arias, Smith, M., & Smith, L., 2017). Отже, лише від вчителя – його вмінь і навичок, професійної майстерності, творчого підходу до підбору засобів і методів підготовки залежить формування внутрішньої мотивації учнів

до занять фізичною культурою та спортом, а створення розвивального ігрового середовища сприяє ефективності засвоєння технічних прийомів і підвищенню спортивних досягнень школярів.

Водночас погоджуємося з висновками групи авторів Трачук, Семененко, Долженко, Мамедова, & Довгаль, 2023, що не можна ігнорувати і потреби вчителів для забезпечення якісного виконання їхніх завдань. Вирішення цього питання залежить від комплексу необхідних заходів для сталого розвитку освітнього середовища: забезпечення санітарно-гігієнічних умов, придбання сучасного обладнання та інвентаря, оновлення спортивних баз (спортивних залів, стадіонів, ігрових майданчиків), навчально-методичне забезпечення, проведення вебінарів, майстер класів і практичних семінарів фахівцями з окремих видів спорту. Саме на наявність таких проблем вказували вчителі, які брали участь у нашому опитуванні.

Наші дослідження доповнюють дані інших фахівців щодо динаміки якості викладання та забезпечення уроків фізичної культури в багаторічному вимірі та порівняння цих показників у міських і сільських закладах загальної середньої освіти (Трачук, Семененко, Долженко, Мамедова, & Довгаль, 2023; Гедзюк, 2025). До того ж ми зосередилися на іншому аспекті погляду на поставлені питання, а саме через точку зору випускників шкіл, які обрали своєю майбутньою професією діяльність у сфері фізичного виховання та спорту.

Висновки. Проведене дослідження дало змогу вивчити стан викладання уроків фізичної культури та пов'язаних з цим питань організації, методики викладання, змістових складових навчальних програм у міських і сільських ЗЗСО Вінницької та Хмельницької областей через думку випускників шкіл різних років навчання та вчителів фізичної культури.

З'ясовано, що проблеми викладання на уроках фізичної культури мають спільні системні корені, пов'язані з матеріально-технічним і методичним забезпеченням та іншими об'єктивними чинниками, що є наслідками військового стану в країні та стосуються фізичного виховання як у міських, так і в сільських школах. Отже, існує ймовірність, що завершення війни дасть змогу їх розв'язання та подальшого розвитку освітнього компоненту в галузі фізичної культури і спорту.

У той же час на сьогодні актуальним є створення розвивального ігрового середовища в закладах загальної середньої освіти для подолання гіподинамії та проблем, пов'язаних з її наслідками, підвищення рівня фізичних і когнітивних здібностей, спортивної підготовленості, а також формування психологічної резильєнтності та ефективної комунікації в освітньому середовищі.

Перспектива подальших досліджень вбачається у розробці й експериментальній перевірці комплексів спеціальних вправ із різних видів

спортивних ігор, що спрямовані на підвищення рівня мотивації та спеціальної підготовленості для оптимальної реалізації власного потенціалу кожної дитини, здобувача освіти.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Вознюк, Т. (2024). Сучасні методичні підходи до проведення уроків фізичної культури з використанням вправ зі спортивних ігор у початковій школі. *Актуальні проблеми фізичного виховання та методики спортивного тренування*, (2), 7–19. <https://doi.org/10.31652/3041-2463-2024-2-1>

2. Вознюк, Т., Свірщук, Н., & Галайдюк, М. (2021). Формування внутрішньої мотивації до рухової діяльності учнів середніх класів при вивченні варіативного модуля «баскетбол». *Physical Culture Sports and Health of the Nation*, (11), 15–26. [https://doi.org/10.31652/2071-5285-2021-11\(30\)-15-26](https://doi.org/10.31652/2071-5285-2021-11(30)-15-26)

3. Гедзюк, Д. О. (2025). Порівняльний аналіз зацікавленості дітей міських та сільських ЗЗСО до різних видів рухових активностей. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*, (10), 57–62. <https://eprints.zu.edu.ua/45679/>

4. Замелюк, М. І. (2021). Від гри до творчого розвитку дитини. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*, (3), 31–38. <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.3.2.5>

5. Замелюк, М. І., Магдисюк, Л. І., & Беспарточна, О. І. (2022). Ігрові технології: теорія та практика. *Наукові інновації та передові технології*, (12), 285–296. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-12\(14\)-285-396](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-12(14)-285-396)

6. Круцевич, Т., Пангелова, Н., & Москаленко, Н. (2023). Фізичне виховання в закладах освіти: сучасний стан і реалії сьогодення. *Спортивний вісник Придніпров'я*, (1), 67–77. <https://doi.org/10.32540/2071-1476-2023-1-067>

7. Кузнецова, Л., Трачук, С., & Долженко, Л. (2025). Вплив ігрової діяльності на формування емоційної стійкості в дітей молодшого шкільного віку з вадами розумового розвитку. *Спортивна медицина, фізична терапія та ерготерапія*, (2), 86–92. <https://doi.org/10.32782/spmed.2025.2.12>

8. Логвиненко, С. С., & Грибан, Г. П. (2025). Оптимізація процесу вдосконалення координаційних здібностей юнаків 9–11 класів на уроках фізичної культури засобами футзалу. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*, (199), 111–115. [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.12\(199\).22](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.12(199).22)

9. Москаленко, Н., Сидорчук, Т., Решетилова, В., & Михайленко, Ю. (2023). Шляхи удосконалення фізичного виховання в закладах загальної середньої освіти. *Спортивний вісник Придніпров'я*, (1), 102–110. <https://doi.org/10.32540/2071-1476-2023-1-102>
10. Семененко, В., & Теліус, В. (2023). Фізична активність та здоров'я дітей шкільного віку в освітній моделі фізичного виховання в умовах Нової української школи. *Спортивна медицина, фізична терапія та ерготерапія*, (2), 112–117. <https://doi.org/10.32652/spmed.2023.2.112-117>
11. Семененко, В., & Теліус, В. (2024). Фізичне виховання в концепції нової української школи: проблематика і перспективи. *Sport Science Spectrum*, (1), 104–108. <https://doi.org/10.32782/spectrum/2024-1-16>
12. Семененко, В., & Теліус, В. (2025). Удосконалення організаційно-методичних підходів до фізичного виховання в закладах загальної середньої освіти: виклики та перспективи. *Спортивна медицина, фізична терапія та ерготерапія*, (2), 113–118. <https://doi.org/10.32782/spmed.2025.2.16>
13. Сушко, Р., & Бабюк, Д. (2024). Оптимізація організації і методики проведення уроків фізичної культури засобами баскетболу. *Актуальні проблеми фізичного виховання та методики спортивного тренування*, (3), 33–42. <https://doi.org/10.31652/3041-2463/2024-3-3>
14. Трачук, С., Долженко, Л., & Молодовський, О. (2022). Фізична підготовленість учнівської молоді: аналіз у вимірі сьогодення. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*, (2), 44–48. <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2022.2.44-48>
15. Трачук, С., Семененко, В., Долженко, Л., Мамедова, І., & Довгаль, В. (2023). Сталий розвиток освітнього середовища для заохочення рухової активності школярів. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*, (2), 81–85. <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2023.2.81-85>
16. Хлус, Н. (2025). Психолого-педагогічні аспекти використання інноваційних технологій під час вивчення спортивних ігор. *Актуальні проблеми фізичного виховання та методики спортивного тренування*, (3), 64–77. <https://doi.org/10.31652/3041-2463/2025-3-5>
17. Щепотіна, Н. Ю., & Романюк, О. В. (2021). Оцінка рівня фізичної працездатності учнів середніх класів. У *Перспективи, проблеми та наявні здобутки розвитку фізичної культури і спорту в Україні: IV Всеукраїнська інтернет-конференція «COLOR OF SCIENCE»* (Вип. 29, с. 180–182).
18. Ярощовець, О., & Сушко, Р. (2023). Вплив інноваційних видів спорту на мотивацію школярів до уроків фізичної культури. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної*

культури (фізична культура і спорт), *(8)*168, 188–193.
[https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.8\(168\).38](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.8(168).38)

19. Harvey, S., Gil-Arias, A., Smith, M. L., & Smith, L. R. (2017). Middle and elementary school students' changes in self-determined motivation in a basketball unit taught using the Tactical Games Model. *Journal of Human Kinetics*, 59, 39–53.
<https://doi.org/10.1515/hukin-2017-0146>

20. Kafai, Y., & Burke, Q. (2015). Constructionist gaming: Understanding the benefits of making games for learning. *Educational Psychologist*, 50(4), 313–334.
<https://doi.org/10.1080/00461520.2015.1124022>

21. Korobeinikova, L., Iermakov, S., & Korobeynikov, G. (2024). Modern pedagogical aspects in the context of improving physical and psychological health: a comprehensive analysis. *Pedagogy of Health*, 3(2), 77–81.
<https://doi.org/10.15561/health.2024.0205>

REFERENCES

1. Vozniuk, T. (2024). Modern methodical approaches to conducting physical education lessons using exercises from sports games in elementary school. *Aktualni Problemy Fizychnoho Vyhovannia ta Metodyky Sportyvnoho Trenuvannia*, (2), 7–19.
<https://doi.org/10.31652/3041-2463-2024-2-1>

2. Vozniuk, T., Svirshchuk, N., & Halaidiuk, M. (2021). Formation of internal motivation for motor activity of middle school students when studying the variable module "basketball". *Physical Culture Sports and Health of the Nation*, (11), 15–26.
[https://doi.org/10.31652/2071-5285-2021-11\(30\)-15-26](https://doi.org/10.31652/2071-5285-2021-11(30)-15-26)

3. Heidziuk, D. O. (2025). Comparative analysis of the interest of children in urban and rural institutions of general secondary education in various types of motor activities. *Naukovyi Chasopys Ukrainskoho Derzhavnoho Universytetu Imeni Mykhaila Drahomanova. Serii 15. Naukovo-Pedahohichni Problemy Fizychnoi Kultury (Fizychna Kultura i Sport)*, (10), 57–62. <https://eprints.zu.edu.ua/45679/>

4. Zameliuk, M. I. (2021). From play to creative development of a child. *Akademichni Studii. Serii «Pedahohika»*, (3), 31–38.
<https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.3.2.5>

5. Zameliuk, M. I., Mahdysiuk, L. I., & Bespartochna, O. I. (2022). Game technologies: Theory and practice. *Naukovi Innovatsii ta Peredovi Tekhnolohii*, (12), 285–296. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-12\(14\)-285-396](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-12(14)-285-396)

6. Krutsevich, T., Panhelova, N., & Moskalenko, N. (2023). Physical education in educational institutions: Current state and realities of today. *Sportyvnyi Visnyk Prydniprovia*, (1), 67–77. <https://doi.org/10.32540/2071-1476-2023-1-067>

7. Kuznetsova, L., Trachuk, S., & Dolzhenko, L. (2025). The influence of game activity on the formation of emotional stability in primary school children with mental

disabilities. *Sportyvna Medytsyna, Fizychna Terapiia ta Erhoterapiia*, (2), 86–92. <https://doi.org/10.32782/spmed.2025.2.12>

8. Lohvynenko, S. S., & Hryban, H. P. (2025). Optimization of the process of improving the coordination abilities of young men in grades 9-11 in physical education lessons by means of futsal. *Naukovyi Chasopys Ukrainskoho Derzhavnogo Universytetu Imeni Mykhaila Drahomanova. Serii 15. Naukovo-Pedahohichni Problemy Fizychnoi Kultury (Fizychna Kultura i Sport)*, (199), 111–115. [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.12\(199\).22](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.12(199).22)

9. Moskalenko, N., Sydorchuk, T., Reshetylova, V., & Mykhailenko, Yu. (2023). Ways to improve physical education in institutions of general secondary education. *Sportyvnyi Visnyk Prydniprovia*, (1), 102–110. <https://doi.org/10.32540/2071-1476-2023-1-102>

10. Semenenko, V., & Telius, V. (2023). Physical activity and health of school-age children in the educational model of physical education in the conditions of the New Ukrainian School. *Sportyvna Medytsyna, Fizychna Terapiia ta Erhoterapiia*, (2), 112–117. <https://doi.org/10.32652/spmed.2023.2.112-117>

11. Semenenko, V., & Telius, V. (2024). Physical education in the concept of the new Ukrainian school: Problems and prospects. *Sport Science Spectrum*, (1), 104–108. <https://doi.org/10.32782/spectrum/2024-1-16>

12. Semenenko, V., & Telius, V. (2025). Improving organizational and methodical approaches to physical education in institutions of general secondary education: Challenges and prospects. *Sportyvna Medytsyna, Fizychna Terapiia ta Erhoterapiia*, (2), 113–118. <https://doi.org/10.32782/spmed.2025.2.16>

13. Sushko, R., & Babiuk, D. (2024). Optimization of the organization and methodology of conducting physical education lessons by means of basketball. *Aktualni Problemy Fizychnoho Vyhovannia ta Metodyky Sportyvnoho Trenuvannia*, (3), 33–42. <https://doi.org/10.31652/3041-2463/2024-3-3>

14. Trachuk, S., Dolzhenko, L., & Molodovskyi, O. (2022). Physical fitness of student youth: Analysis in the dimension of today. *Teoriia i Metodyka Fizychnoho Vyhovannia i Sportu*, (2), 44–48. <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2022.2.44-48>

15. Trachuk, S., Semenenko, V., Dolzhenko, L., Mamedova, I., & Dovhal, V. (2023). Sustainable development of the educational environment to encourage the physical activity of schoolchildren. *Teoriia i Metodyka Fizychnoho Vyhovannia i Sportu*, (2), 81–85. <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2023.2.81-85>

16. Khlus, N. (2025). Psychological and pedagogical aspects of the use of innovative technologies during the study of sports games. *Aktualni Problemy Fizychnoho Vyhovannia ta Metodyky Sportyvnoho Trenuvannia*, (3), 64–77. <https://doi.org/10.31652/3041-2463/2025-3-5>

17. Shchepotina, N. Yu., & Romaniuk, O. V. (2021). Assessment of the level of physical working capacity of middle school students. In *Perspectives, problems and existing achievements of the development of physical culture and sports in Ukraine: IV All-Ukrainian Internet Conference "COLOR OF SCIENCE"* (Vol. 29, pp. 180–182).

18. Yaroshovets, O., & Sushko, R. (2023). The influence of innovative sports on the motivation of schoolchildren for physical education lessons. *Naukovyi Chasopys NPU Imeni M. P. Drahomanova. Serii 15: Naukovo-Pedahohichni Problemy Fizychnoi Kultury (Fizychna Kultura i Sport)*, 8(168), 188–193. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.8\(168\).38](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.8(168).38)

19. Harvey, S., Gil-Arias, A., Smith, M. L., & Smith, L. R. (2017). Middle and elementary school students' changes in self-determined motivation in a basketball unit taught using the Tactical Games Model. *Journal of Human Kinetics*, 59, 39–53. <https://doi.org/10.1515/hukin-2017-0146>

20. Kafai, Y., & Burke, Q. (2015). Constructionist gaming: Understanding the benefits of making games for learning. *Educational Psychologist*, 50(4), 313–334. <https://doi.org/10.1080/00461520.2015.1124022>

21. Korobeinikova, L., Iermakov, S., & Korobeinikov, G. (2024). Modern pedagogical aspects in the context of improving physical and psychological health: a comprehensive analysis. *Pedagogy of Health*, 3(2), 77–81. <https://doi.org/10.15561/health.2024.0205>

Статтю надіслано до редколегії 01.04.2026 р.

Статтю рекомендовано до друку 12.05.2026 р.

*Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу
Creative Commons Attribution License*